

# מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק  
 כולל דחסידי סוכטשוב  
 כולל "סנה משה"  
 ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל  
 בית מדרש  
 למגידי שיעור "דף היומי"  
 חתום סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

## מסכת מנחות פ"ח-צ"ד

בס"ד, ג' סיון תשע"א

גליון מס' 628

### השבוע בגליון

- ◆ מניין יש לקטן קרבן?
- ◆ יסוד גדול בדיני חינוך
- ◆ "מצה נפוחה" - מהי בכלל? - הפולמוס, ההוכחה, הדחיה וההכרעה

◆ חינוך הקטן למצווה על ידי עבירה

- ◆ מצוות הדלקת נרות - יש מצווה כזו?
- ◆ נרות המנורה דלקו משנה לשנה
- ◆ ההבדל בין בעירה להדלקה
- ◆ "אין עניות במקום עשירות" - "התורה חסה על ממונם של ישראל"

### דבר העורך

#### זגג בן זגג

כשהיו שואלים אותו לשמו, לא היה משיב 'אברהם יענקל', גם לא את שם משפחתו, אלא היה ממעך את חטמו ומפטיח: "זגג בן זגג", כאומר, אילולי אבי היה זגג, מן הסתם הייתי מתעלה למשרה רמה מזו, אך מה אעשה שעלי להמשיך במלאכתו של אבי. היו שטענו כי כוונתו להיפך, אילולי היה אבי זגג, גם למשרה זו לא הייתי זוכה. כך או כך, מידוענו פרנס את משפחתו מתיקון זוגיות שבורות ומהתקנת זוגיות חדשות בבתים חדשים שהוקמו בכפר, מאורע נדיר למדי, יש להודות.

**עוד** מבית אבא זכר, כי בימות החורף יש לאגור מעות עבור ימות הקיץ ושתי סיבות לדבר. בימות החורף אנשים ממשמשים בחלונותיהם בכל שעה ושעה, והזוגיות מועדות לפורענות. עם בוקר פותחים אותם לרווחה לנשום אוויר צח, ומיד מגיפים אותם בחזקה, כאומרים לסטור לרוח הצולפת בהם. לאחר זמן מה שבים ופותחים את החלון כדי שדק צר, על מנת לרענן את האוויר וחוזר חלילה. עיתים הרוח מתעתעת בהם, באנשים, מאיטה את שעיטתה, ולפתע הולמת בעצמה על החלונות, משיבה להם מנה אחת אפים, ומידי פעם נשמעים קולות התנפצות הזכוכית, הנדמים על הזגג כקולות נצחון. נצחון הרוח על החומר.

לא כן הם פני הדברים בימות הקיץ, כאשר החום שורה על הארץ, הרוח עפה לה למקום אחר, ואינה מראה את פניה. החלונות פתוחים לרווחה מתחילת הקיץ ועד סופו, ומעלים אבק.

לא זו בלבד, אלא שבימות החורף, הכל מזדרזים לחלות את פני הזגג, שיאות לבוא אל בקתתם ולתקן בה את הדרוש תיקון. מעוטי היכולת מנסים תחילה לסתום את הפרצה בשמיכה בלה, אך האפילה והטחב הבוקעים מן השמיכה רוויית המים, מאיצים גם בהם להחיש את פעמיהם לבית הזגג.

**ברם**, בימות הקיץ, איש אינו מתעניין אם קבועה בהם זכוכית אם לאו.

**אותה** שנה שבה אנו עוסקים, היה למידוענו די פנאי והותר כדי להסביר למי שעתיד להיות זגג בן זגג בן זגג, כי פרנסת הזגג מושתתת על שני מרכיבים, הרוח והקור. הרוח מטלטלת את תושבות העץ העתיקות, הנושאות בחירוף נפש את משא הזכוכית, מנערותן ממקומן, עד שהזכוכית מתנפצת, והקור מאיץ באנשים לתקנה במהרה. כך יש פרנסה.

**בה** בשנה, התרגש עליהם חורף מזה, שהתקיים בו אחד מן התנאים בלבד. קרה איומה פשתה על

דף פט/א תן לה מדתה שתהא דולקת מערב עד בקר

### מצוות הדלקת נרות - יש מצווה כזו?

האם יש בכלל מצווה להדליק נרות במנורה שבבית המקדש?

השאלה מקוממת מאד. הכל מכירים את הפסוק המובא בסוגייתנו (ויקרא כד/ג) "יערוך אותך אהרן ובניו מערב עד בוקר", וכפי שכתב הרמב"ם (במניין המצוות שבראש הל' תמידין ומוספין): "להדליק נרות בכל יום". ברם, מעיון בשיטות הפוסקים מתברר כי הדברים אינם פשוטים כלל ועיקר, כפי שיבואר להלן.

**נרות המנורה דלקו משנה לשנה:** במדרש תנחומא (סוף פרשת ויצא) מובא, כי רבי חנינא סגן הכהנים אמר: "אני הייתי שמש בבית המקדש, ומעשה ניסים היה במנורה - משהיו מדליקים אותה מראש השנה לא היתה מתכבה עד שנה אחרת!"

אם הדליקו את המנורה פעם בשנה בלבד, כיצד קיימו מידי יום את מצוות ההדלקה? או במילים אחרות, מהי מצוות ההדלקה?

**קיום מצוות הדלקה על ידי הוספת השמן:** שאלה זו הציג הגר"ח מבריסק זצ"ל לפני האדמו"ר מגור בעל ה"אמרי אמת" זצ"ל, אשר השיב בגאונות: בגמרא (ביצה כב/א) נאמר, "הנותן שמן בנר חייב משום מבעיר". כלומר, המוסיף שמן לצלוחית שמן שבתוכה בוערת פתילה, נחשב כמבעיר אש, ובשבת הדבר אסור. מעתה, יתכן שמדי יום הוסיפו טיפת שמן לנרות הדולקים במנורה ועל ידי כך התקיימה מצוות ההדלקה ("מראי קדש" חנוכה סימן ז).

אולם רבה של ירושלים, הגאון רבי צבי פסח פרנק זצ"ל, תמה על כך. שהנה, אדם שהדליק את נרות החנוכה בעוד שלא היה בהם די שמן כדי שידלקו בשיעור הזמן הדרוש - חייב לכבותם, ולהוסיף להם שמן בשיעור הנדרש ולהדליקם מחדש (רא"ש שבת פ"ב סימן ז), והובא ב"שולחן ערוך" סימן תרע"ה (סעיף ב'). לכאורה, מדוע אין די בכך שיוסיף שמן לצלוחית שבה נתונה הפתילה הבווערת? מוכח, איפוא, כי הוספת שמן לנר דולק, אינה נחשבת כהדלקה.

הגר"י כהן זצ"ל ("מקראי קודש" סימן ח' בהררי קודש) נדרש לנושא, והוא מסדר את ההלכות הללו על מקומן, כלהלן.

**ההבדל בין בעירה להדלקה:** ראשית, הוא מציין את דבריו של הגאון ר' שרגא פייבל פרנק זצ"ל המבאר, כי ההלכה הקובעת שהמוסיף בשבת שמן לנר דולק נחשב מבעיר, מקורה בכך שמלאכת מבעיר בשבת עניינה השריפה והבעירה המתבצעים בפועל, ולפיכך, יפה הוספת שמן לנר כהבערה. מעתה, גם לגבי מצוות, אם המצווה היא שתהא אש דולקת, אכן די בהוספת שמן לנר דולק, שעל ידי כך מתקיימת המצווה. ברם, כאשר המצווה היא **להדליק** אש, מובן מאליו כי הוספת שמן אינה נחשבת כהדלקה.

ומכאן לחילוק שבין מצוות הדלקת נרות המנורה להדלקת נרות חנוכה. במצוות הדלקת המנורה, אהרן ובניו נצטוו לפעול ולעשות כדי שהמנורה תדלק, וכפי שעולה מדברי הרמב"ם (הל' תמידין ומוספין פ"ג הל' י"ב): "**והדלקת הנרות היא הטבתם ונר שמצאו שלא כנה מתקנו**". משמע כי אין מצווה בעצם מעשה ההדלקה, אלא מצווה על הכהן לפעול שהנר ידלק, אם על ידי הדלקת נר שכבה ואם על ידי

לעילוי נשמת

הר"ר **יהודה אריה פודהורצר** ז"ל ב"ר ישראל אברהם הי"ד

נלב"ע חג השבועות תשס"ד תנצב"ה

הנוצח ע"י ידידינו בני המשפחה שיחיו



נר ה' נשמת אדם



תיקון הפתילה והוספת שמן לנר שלא כבה. לפיכך, במנורת המקדש הוספת שמן לנר דולק היא מעשה מצווה. לעומת זאת, במצוות הדלקת נרות חנוכה, נצטוונו להדליק את הנרות, וברור כי הוספת שמן לנר דולק, אינה נחשבת כמעשה הדלקה (עיינין שם שביאר עפ"י דברי הגר"ח זצ"ל מבריסק בהל' ביאת מקדש פ"ט, וע"ע צפנת פענח הל' מתנות עניים פ"ב הל' ח' ושו"ת "אבני נזר" או"ח סימן תק"ג אות ד).

מעניין לציין, כי לדעה זו, שאין מצווה במעשה ההדלקה עצמו, נמצא ביטוי עז בתרגום ירושלמי, המתרגם כל מקום בתורה שבו מוזכר עניין העלאת הנרות: "לסדר".

ראוי להדגיש, כי לדעת שאר ראשונים, מצוות המנורה היא להדליקה בכל יום (עיינין בחידושי מרן רי"ז הלוי על הרמב"ם הל' תמידין ומוספין, וע"ע בשו"ת בניין שלמה" סימן נ"ב ועיינין אנציקלופדיה תלמודית ערך הדלקת הנרות).

דף פט/א שיערו חכמים חצי לוג

### "אין עניות במקום עשירות" - "התורה חסה על ממונם של ישראל"

במשנתנו (א/פח) מבואר, כי החכמות הראוייה להדלקת נרות המנורה בבית המקדש, היא שלושה לוגים וחצי הלוג שמן, שכן, אמרה תורה (שמות כז/כא) "מערב עד בוקר", וחז"ל דרשו מכך, שיש להדליק את המנורה עם כמות שמן הראוייה לדלוק מערב עד בוקר - חצי לוג לכל נר. אלא, שמחלוקת מעניינת יש בסוגייתנו, כיצד התבצעה הבדיקה שבאמצעותה אמדו את כמות השמן הנדרשת לבעירת נרות המנורה מערב עד בוקר. יש אומרים, כי הדליקו נר עם כמות שמן קטנה, ומשנוכחו לדעת כי אין די בכמות זו, הוסיפו קמעה בלילה הבא, וכן הלאה, עד שהוברר כי חצי לוג היא המידה הדרושה. ויש אומרים כי הדליקו נר עם כמות שמן גדולה ומשנוכחו לדעת כי שיעור השמן עודף על הנדרש, הפחיתו קמעה בלילה הבא, וכן הלאה, עד אשר המידה התייצבה על חצי לוג שמן.

הגמרא מנמקת, שהסוברים כי לצורך הבדיקה השתמשו בכמויות שמן עודפות, מתבססים על הכלל הידוע ש"אין עניות במקום עשירות", דהיינו: בבית המקדש אין נוהגים בצמצום (רש"י שבת קב/ב), שהרי הוא מקום משכנו של מי שאמר והיה העולם והכל שלו וממנו. ואילו החולקים עליהם וסוברים כי השתמשו בכמויות שמן מצומצמות ומופחתות מסתמכים על כלל ידוע לא פחות: "התורה חסה על ממונם של ישראל".

**התמיהה המתבקשת מאליה היא,** כיצד שני הכללים הללו יכולים לדור בכפיפה אחת, והאם החולקים בגמרתנו נחלקו בדבר תקפם של כללים אלו? - דבר שאינו מסתבר, נוכח השימוש הרב שנעשה בשני הכללים במסכתות שונות במקרים שונים.

הספרים העוסקים בכללי הש"ס מצטטים את דברי רבינו משה בן חביב, בעל "שמות בארץ" (בספרו יום תרועה כ"ז), האומר, כי פעמים שחכמים נטו לכאן ופעמים נטו לכאן, והכל תלוי בשיקול דעתם (הובא ביד מלאכי, ובחיד"א בעין זכור מערכת ה' אות כ"א, שדי חמד חלק א' עמ' 44). ברם, החיד"א (שם) וה"באר שבע" (תמיד דף ל"ג ד"ה נטל) מעירים, כי אין בכך כדי ליישב את סוגייתנו, בה אנו לומדים כי באותו עניין היו שנטו לכלל "אין עניות" והיו שהעדיפו את הכלל "התורה חסה על ממונם של ישראל".

הגאון ר' אלעזר פלקלס זצ"ל, תלמידו המובהק של בעל "נודע ביהודה" וממלא מקומו ברבנות, עוסק בהרחבה בשני כללים אלו (שו"ת "תשובה מאהבה" ח"א סימן ד), ומשהגיע לסוגייתנו נאלץ לפרש, כי שני הצדדים למחלוקת טענו כי דווקא אחד הכללים הוא התואם למקרה זה. האחד סבר כי במקרה זה "אין עניות במקום עשירות", והשני סבר כי "התורה חסה על ממונם של ישראל".

האם אכן הם נחלקו במחלוקת כה קיצונית, עד שלגבי אותו מקרה לא הסכימו בדעתם איזה כלל יש להחיל עליו?

ה"נודע ביהודה" (תנינא, קונטרס אחרון סימן ז) כתב לתלמידו, כי שני הכללים הללו נאמרו למקרים שונים. כך למשל, הכלל "התורה חסה על ממונם של ישראל" מתייחס להוצאות המוטלות על כתפי היחיד, אך בכלי שרת של בית המקדש ובממון גבוה, נאמר הכלל "אין עניות במקום עשירות".

**באיזה שמן התבצעה הבדיקה:** לא זו בלבד, הוא מוסיף, אלא שלא נאמר הכלל "אין עניות במקום עשירות", אלא בממון של הקדש, אך בממון חולין - "התורה חסה על ממונם של ישראל", גם אם משתמשים בו לצרכי בית המקדש. מעתה, יתכן לפרש [על פי תוס'], ששני הצדדים בסוגייתנו אינם חולקים במהותם של שני הכללים, אלא בצורת הבדיקה של נרות המנורה! היו שסברו, כי הבדיקה התבצעה בשמן של הקדש, ולפיכך הסיקו כי היא התנהלה בנדיבות כיאה למקום המקדש - "אין עניות במקום עשירות". אך החולקים עליהם הניחו כי הבדיקה נעשתה בשמן של חולין, ואזי תקף הכלל הקובע ש"התורה חסה על ממונם של ישראל". [אמנם ברש"י מבואר להדיא, שלכונ"ע הבדיקה נעשתה במנורת המקדש].

פירוש זה כתב גם בעל "קרן אורה", אך ה"חזון איש" זצ"ל הקשה (מנחות סימן ל' ס"ק ז), כי אם אכן הבדיקה נעשתה בשמן של חולין, לא היה כל חיסכון בבדיקה באופן זה, שכן, גם אם היה נותר שמן מיותר, היה אפשר להשתמש בו, שהרי הוא לא הפך לשמן של הקדש, ועדיין אין זה מובן מדוע היה צורך לבצע את הבדיקה באופן מדוד, מתוך דאגה שלא יותר שמן מיותר.

הארץ. כפור שכזה לא היה זכור שנים רבות. זקני הכפר קפאו לעולמם בזה אחר זה ולא חלפו מחצית חודשי החורף, עד שלא נותר מי שיספר, כי זה מאה שנים לא היה כקור הזה. אך הכל ידעו זאת. דומה היה, כי גם הרוח החצופה נחרדה מפני הקרה, ודילגה על חבל ארץ זה, שבשוליו שכן כפרנו. איש לא העז לפתוח את החלונות. רוח לא נשבה בהם, ואף זוגיות לא התנפצה.

**ימי** החנוכה סיפקו לזג מעט פרנסה, במכירת מספר זכוכיות לבתי החנוכה, אך המעות אזלו במהרה ומצבו היה נואש.

**הוא** בירר באיזו שעה מתפללים תפילת שחרית בבית הכנסת, והחל משתפך בתפילת משיב הרוח ומוריד הגשם, כאילו היה עובד אדמה. גשם, היה אומר בליבו, לא כל כך משנה. אבל רוח, רבונו של עולם משיב הרוח, לילה אחד בלבד השב רוח אדירים על פני הכפר. רק פעם אחת.

**כלום** גשם, נשיאים, רוח אין. **במר** ייאווה החליט. כי הגיעה העת לעשות את אשר לא רצה לעשות. רגשות חרטה עזים פעפעו בו עוד בטרם עשה דבר, אך באותה שעה הוא לא ידע, עד כמה עתיד הוא להתחרט.

**בראש** מוכן הוא נכנס לצריפו של שוטה הכפר. לאחר שווידא כי איש אינו מבחין בו, סגר את הדלת הרישית והתיישב באיטיות על כסא. "באתי לעשות איתך עסק. אתה יודע. אני צריך עבודה, בלי עבודה..." "כן", המשיך השוטה, "בלי עבודה אין חיים". "נכון", הנהן הזג, "אתה יודע משהו, מי אמר שאתה שוטה? ובכן, אתה", לחש ופזל בעיניו לעבר הדלת, "תצא בלילה עם קורנס, ותנפץ זוגיות. בבוקר הם ירוצו אלי שאתקן את הזכוכיות, לי תהיה עבודה ולך אתן פרוטה עבור כל זכוכית שאתקן. בנוסף לכך, בכל פעם שתזדקק לשירותי זג בבקתתך, הזמן אותי, ללא תשלום", אמר וטפח בחיבה על כתפיו של השוטה.

**הבחירה** בשוטה היא המוצלחת ביותר, חשב בשעה שיצא מן הבקתה. אם יתפסו אותו בעשעת מעשה, איש לא ישאל אותו מדוע הוא עושה כן. שוטה. **אתא** לילה. מזה שבועות ארוכים לא ידע הזג שינה עריבה שכזו. מחר בבוקר תבוא הרווחה. מבעד חרפילי השניה עלו באוזניו קולות רחשים של זוגיות מתנפצות, והם דמו עליו כצלילי מוסיקה ערבה. יש עבודה.

**לפנות** בוקר שני ענינים עמוסי חשמל, מים ואנרגיה, נחבטו בעצמה זה בזה, ברק האיר את העיירה והרעם האדיר שבא בעקבותיו היווה אות פתיחה מרהיב לגשמי הזעף שירדו בשטף על בתי הכפר. **הלום** שניה, כשחיוך על פניו, הספיק מיודעו לדמיון את פניהם של בני הכפר, האצים לחפשו תוך כדי שהם מנדששים בשלוליות הגשם, כשפתע, גוש קריר נחת על גשר אפן. הוא לא התעורר, רק הסתובב, וגשמי ברכה מילאו את משכבו.

**הוא** התעורר באחת, טרוף נשימה, בעוד אשתו וילדיו, שנרטבו עד לשד עצמותיהם, החלו צווחים בערבותיה. חדל אונים ורפה כתפיים פלבל בעיניו אל מול חלונות ביתו נטולי הזכוכית. השוטה ניפץ את זכוכיותיו שלו. בעודו יורה ברכות על השוטה, העלה על עצמו את בגדיו במהירות הבזק, ומתח את רגליו בריצה חפוזה לבקתתו של השוטה, דרך אותן שלוליות שבחלומו ראה את בני העיירה מדשדשים בהן בדרם אליו...

**אין** שגלגל מסתובב. **בקתתו** של השוטה הוצפה באור יקריות. התנור הוסק בגזרי עצים עבים, והשוטה ישב על האח, מוכרבל בשמיכת פוך עבה, כוס רותחין בידו האחת, והקורנס בידו השנייה. קור אימים שרר בבית. השוטה ניפץ גם את הזוגיות של בקתתו.

**הוא** לא מצא מלים. "אתה שוטה? אני שואל אותך!!! דעתך השתבשה עליך לחלוטין??? לא מצאת מה לעשות, רק לשבור את הזכוכיות של הבית שלי ואת החלונות של הבקתה שלך?". הוא לא התאפק, וחבט קלות על קדקדו של השוטה.

- **"תראה"**, השיב השוטה, שכלל לא שם לב לתבטה, "אולי אתה חושב שאני שוטה, אבל אני עשיתי חשבון".

- **"חשבון"** בטח.  
- **"עשיתי** חשבון. אתה צריך עבודה, נכון?"  
- **"נכון"**, נהם הזג.

דף צג/א הכל סומכין חוץ מחרש שוטה וקטן

## חינוך הקטן למצווה על ידי עבירה

מתני': "הכל סומכין חוץ מחרש שוטה וקטן".

חרש שוטה וקטן שהביאו קרבן, אינם סומכים עליו את ידיהם טרם שחיטתו, כפי שמצווים יתר בעלי הקרבנות לעשות.

**מניין יש לקטן קרבן?** יש להניח, כי הלומד המגיע למשנה זו יעצור משטף לימודו ושאל את עצמו, האם הלכה זו אינה עקרה? וכי מניין להם לחרש ולשוטה ולקטן קרבנות משל עצמם? תינח החרש והשוטה, יתכן שהקדישו קרבנות בטרם שטינום, אך הקטן הלזה, מניין לו קרבן - הוא אינו חייב בקרבנות, כפי שאינו חייב בכל מצוות התורה, ואף אם רוצה להפריש קרבן אינו רשאי (נדה מה/ב).

האחרונים טרחו רבות לנסות לאתר מקרה שבו קטן מביא קרבן. ב"תוספות חדשים" (על המשניות) כתב, כי כמבואר במשנה לעיל, היורש קרבן צריך לקיים בו מצוות סמיכה. מעתה, יתכן שקטן ירש קרבן מאביו. הרש"ש מעלה אפשרות שמדובר בקטן שהצטרע, שאביו רשאי להביא קרבן מצורע עבורו (נדרים לה/ב). [ועיין בספר "תורת הקודש" להגר"מ אילן זצ"ל ח"א סימן נ"ה מה שדן בדבריו].

ואילו בעל "מנחת חינוך" (מצווה קט"ו) מעלה אפשרות מעניינת תוך כדי חידוש דין גדול. הוא כותב, כי יתכן מקרה שקטן יהא בעל קרבן, בילד שמלאו לו שתיים עשרה שנים, שנדריו חלים, ולהלכה הוא רשאי להפריש קרבנות מדאורייתא (עיין נזיר כט/ב וברמב"ם הל' נדרים פרק י"א הל' ד'). מעתה, משנתנו הכותבת שקטנים פטורים מסמיכה, עוסקת בילד בן שתיים עשרה שנים שנדר קרבן.

**הקטן יסמוך, אף על פי שהדבר אסור:** ה"מנחת חינוך" ממשיך וכותב, כי אמנם קטן פטור מסמיכה, אך בכל זאת הוא יסמוך את ידיו על ראש הקרבן משום שאביו יורה לו לעשות כן, שהרי אביו מחוייב לחנכו לתורה ולמצוות. החידוש הגדול הטמון בדבריו הוא, כי הרי סמיכה שאינה מן החובה, אסור לעשותה, משום שהיא "עבודה בקדשים", ויש להבין כיצד יתכן שמטעמי "חינוך" האב יורה לבנו לעבור איסור כדי לחנכו למצווה?

**יסוד גדול בדיני חינוך:** ה"מנחת חינוך" מסביר, כי יסוד גדול בדיני חינוך למדנו מבעלי התוספות (פסחים פח/א ד"ה "שה לבית מ"מ"), והוא: איסור הנובע מחמת קטנותו של הקטן, אינו מונע את האב לחנכו במצווה. שהנה, כידוע, רק מי שנמנה על קרבן פסח לפני שחיטתו רשאי לאכלו, ואילו קטן אינו יכול להתמנות על הקרבן [למ"ד "שה לבית אבות" לאו דאורייתא] ואף על פי כן, כותבים בעלי התוספות, אביו מאכילו בקרבן פסח משום מצוות חינוך. הרי לנו, כי מצווה שאין אפשרות לחנך בה את הקטן ללא איסור, יש לחנכו בה עם האיסור!

ה"מנחת חינוך" (עיין "מנחת חינוך" סוף מצווה ז) מדגיש, כי לא ניתן כאן היתר גורף לעבור על איסורים כדי לחנך את הקטן למצוות, ורק איסורים שמקורם בקטנותו של הקטן, כגון מניעתו מסמיכת הקרבן הנובעת מקטנותו, אי מינויו על קרבן הפסח עקב גילו הצעיר, נדחים מפני מצוות שמוטל על אביו לחנכו בהן (ע"ע "אבי עזרי" הל' קרבן פסח פ"ה הל' ז' אות ב').

על עצם רעיונו של ה"מנחת חינוך", שמשנתנו עוסקת בקטן שהגיע לגיל י"ב ונדר להביא קרבן, מעיר הגר"ש בירנבוים זצ"ל, חתנו של הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל, בספרו שו"ת "רחש לבב" (סימן מ"ב), כי באפשרות זו טמונה תמיהה קשה. שהנה, נדריו של ילד שמלאו לו שתיים עשרה שנים חלים, משום שהוא כבר נחשב בן דעת ביחס לנדרים. ואילו בסוגייתנו נאמר, כי קטן אינו סומך משום שאין לו דעת... לכאורה, קטן שיש בו דעת לנדור ולהבין את נדריו, יש בו גם די דעת כדי לסמוך.

דף צד/א כיון דאפי לה נפחה

## "מצה נפוחה" - מהי בכלל? - הפולמוס, ההוכחה, הדחיה וההכרעה

חידוש הלכתי שלא היה פוסק חשוב אשר לא התייחס אליו, נפסק על ידי המהרי"ל ואחריו על ידי הרמ"א ("שולחן ערוך" או"ח סימן תס"א סעיף ה'): "**מצה נפוחה באמציעתה אסורה**" (עיין "חק יעקב" ס"ק ט').

רבים מפוסקי הדורות לא הסכימו עם חידוש זה. הט"ז העיד, כי חותנו ורבו, הלא הוא הב"ח, דן רבות בהלכה זו, אך "כל ימיו לא אסר דבר זה" (עיין "מגן אברהם" שם ס"ק י"ג). כך גם מסופר על חכמי וונציה שמעולם לא הבינו, מדוע יש לאסור מצה נפוחה ("חק יעקב" שם).

**לחם הפנים, שהיה מצה, תפח גם כן:** אחת התמיהות נוכח פסק הלכה זה, עולה מסוגייתנו. בגמרתנו מבואר כי כאשר רדו בבית המקדש את לחם הפנים מן התנור, לא החזירוהו לתבנית שבה השתמשו כדי להכין את הבצק, משום שבמהלך האפיה נפחו של הבצק גדל - "כיון דאפי לה נפחה" - ולפיכך היה צורך להניחו בתבנית גדולה יותר. הרי לנו, כי לחם הפנים, שלא היה חמץ, אלא מצה, התנפח במהלך אפייתו ולא היה בכך כל פגם.

תמיהה זו הועלתה גם על ידי רבי משה בן זכות, הרמ"ז (שו"ת סימן נ"ב), אשר חלק על הלכה זו באמרו: "ועוד ראיה ברורה מדגרסינן במנחות... כיון דאפי לה נפחה... אם כן עינינו הרואות דלחם הפנים היה נפוח", ולפיכך הוא פסק, כי במצה נפוחה אין פסול כל עיקר.

- **הנה**, אתה מתחיל להסכים איתי", המשיך השוטה ועידוד נמשך בקולו. "ובכן, בשעה שעמדתי ליד ביתו של הקצב וכמעט ניפצתי את שמשותיו, לפתע עלתה בליבי המחשבה, הלא הקצב בעל קשרים הוא, ומי יתקע לידיך כי הוא יתקן את זוגיותי דווקא אצלך? אה?", הרים השוטה את קולו בשביעות רצון, "אולי הוא יחליט להבהיל הכפרה את הזוג מן העיר הגדולה. משחשבתי על כך נפלה רוחי, ולא עוד, אלא שבאותו הרגע ממש, נטרקה דלת בביתו של הקצב, וחלחלה אחזתני, מה יעשה לי הקצב בכלי מלאכתו, אם יתפסני עם קורנס ליד חלון ביתו.

**אצתי** רצתי לבקתתי, חשבתי עמוקות ומצאתי פתרון. אני אנפץ את הזוגיות שלך! כך אפתור את שתי הבעיות איש לא יצעק עלי, שהרי אתה ביקשת זאת במו פיך, וכמו כן, כך תהיה עבודה! אתה בוודאי לא תלך לזוג אחר... למה אתה עצוב?"

**הזוג** נותר מסומר למקומו בעוד השוטה ממשיך ללהג. "שחזרתי לכאן נזכרתי, בהבטחה שלך לתקן לי את חלונתי אם הם יישברו, ובה בעת עלתה בליבי המחשבה, כי זה נהנה וזה לא חסר, אפילו זה נהנה וזה נהנה, אתה נהנה לעבוד, ואני אקבל חלונות חדשים. אתה מבין, כל כך פשוט... למה אתה בוכה?"

**זגגנו** התיישב על הקרקע והחל מערר בבכי, הטיפשות של השוטה עלתה על כל דמיון. בעיקר יצא מכליו למראה הרצינות שבה הרצה השוטה את דבריו. השוטה לא הרפה ממנו. "תסביר לי מה לא טוב. תמיד אני מבקש את זה מאנשים, וכך אני לומד לא לעשות זאת פעם נוספת".

**הזוג** תלה בו עיניים רחמיאיות, חפן בידי הגדולות את פניו של השוטה, נענע אותו קלות והסביר לו: "אני זקוק לעבודה? תגיד לי, מה אתה חושב? אני צריך את התוצאה - את הכסף. אם אתה מסדר לי עבודה בלי תוצאה, מה יש לי מזה.

**השוטה** טפח על מצחו שוב ושוב, אבל לא הבין - "עבודה זו עבודה, מה הוא רוצה?"

★ ★ ★

**העבודה** אינה המטרה. התוצאה היא המטרה.

**זו** הסיבה שעשרות אלפי אנשים קוטעים את סדר יומם, בבוקר, בלילה ובצהריים, ומפנים זמן כדי לקבוע עיתים לתורה.

**שאם** יעבדו בלי להגיע לתוצאה, לשם מה העבודה?

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. ספק: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

### בברכת התורה, העורך

לעילוי נשמת

מרת **שושנה רייזי בוקסבוים** ע"ה  
ב"ר ברוך ורחל ז"ל נלב"ע א' בסיון תשס"ג  
**תנצב"ה**

הנוצחה ע"י אחותה **אלה ריף**  
ומשפחתה שיחיו - פתח תקוה

לעילוי נשמת

מרת **רחל פריי** ע"ה  
ב"ר ניסן ז"ל

נלב"ע ב' בסיון תשס"ו  
**תנצב"ה**

לעילוי נשמת

הר"ר **משה ברוך (בני) המלסדורף** ז"ל

ב"ר אברהם חיים ז"ל  
נלב"ע ד' בסיון תשס"ה

**תנצב"ה**

הנוצח ע"י **משפ' המלסדורף** שיחיו -  
ת"א, גבעת שמואל



**שתי אפשרויות לתפיחת המצה:** אחד הפוסקים שהתאמץ ליישב את שיטת המהרי"ל, הוא רבי שמואל אבוהב, הדין בתמיהה חריפה זו בספרו שו"ת "דבר שמואל" (סימן רל"ד וסימן שע"ד). יש לדעת כי מצה נפוחה תיתכן בשני אופנים. פעמים שהבצק נחלק לשניים במהלך האפייה, ובין שני חלקיו נוצר חלל, ופעמים שהבצק כולו מתנפח באופן אחיד (עיין ב"ח ו"משנה ברורה" ס"ק ל"ג). מעתה, אומר המהרי"ש אבוהב, גמרתנו עוסקת במצת לחם הפנים שהתנפחה, אך לא נחלקה לשני חלקים, ומצה זו אכן מותרת. ואילו המהרי"ל התייחס באיסורו למצה שנחלקה לשני חלקים, והוא אסרה מפני שיש לחשוש שעל ידי כך היא עלולה להחמיץ.

**אפשרות שלישית לתפיחת המצה:** אכן, זוהי גם שיטתו של המהרי"ם מלובלין, שמצה שהתנפחה מותרת, ומצה שנחלקה לשניים אסורה. ברם, ה"ט"ז (מגן אברהם" ס"ק י"ג) חולק וסובר כי מצה בעלת חלל מותרת, וגם מצה שהתנפחה מותרת, ורק **מצה שהתנפחה כהר**, ניפוח שאינו אחיד, אסורה מחמת החשש שמא החמיצה באותו מקום שבו התנפחה, אך התנפחות אחידה היא תופעה טבעית שאינה מעוררת חשש לחימוץ (עיין פרי מגדים במשבות זהב ס"ק ה', ועיין "שערי תשובה" בסוף הסימן). לפי דבריו, גמרתנו עוסקת במצה שהתנפחה באופן טבעי, והמהרי"ל התייחס למצה שהתנפחה בחלקה בלבד.

רבני בית מדרשנו דנו רבות בסברה זו, ותמיהה רבתי עלתה בליבם. שהנה, הקושיה על המהרי"ל מבוססת על גמרתנו המספרת, כי לחם הפנים תפח ומדוע המהרי"ל פסל מצה נפוחה. אלא, שיש לברר, מניין לנו שכוונת הגמרא שהמצה התנפחה לגובה, שמא כוונתה שהיא התרחבה לצדדים. ואף מסתבר שזוהי כוונתה, שכן, הגמרא אומרת שלאחר האפיה אי אפשר היה להחזיר את הלחם לתבניתו הראשונה, מאחר שהתנפח. הרי אם הוא לא התנפח לרוחב, אלא לגובה, מה קושי יש בהכנסתו לאותה תבנית שבה היה? על כרחך, שכוונת הגמרא היא שהוא התנפח לרוחב, ושוב אין כל תמיהה ושאלה על המהרי"ל.

אכן, ה"שערי תשובה" (ס"ק ה') מצטט קושיה זו בתוך משא ומתן ארוך שהוא מנהל בנושא, אך הוא חותם את דבריו, כי מהרי"ש אבוהב הבין כי כוונת גמרתנו, שהמצה התנפחה לכל צדדיה. כדי להבין את הדברים, ניתן להסתייע בדברי הרמ"ז (שם), אשר גם מדבריו עולה, כי לחם הפנים התנפח לגובה רב כל כך, עד שהיה צורך להניחו בתבנית בעלת דפנות גבוהות יותר, שהרי לחם הפנים היה רך, וללא תמיכה ראויה, עיצובו הייחודי היה עלול להתעוות.

למעשה, מנהג ישראל מזה דורות רבים, לאסור מצה נפוחה על כל אפניה, הן מצה שהתנפחה באופן אחיד, והן מצה שנחלקה לרחבה (מג"א וחק יעקב שם, משנ"ב ס"ק ל"ג). ברם, היו שביקשו להעמיד מנהג זה, במצות שהיו נפוצות בארצות המזרח, שהיו עבות מאד, אך לא במצות דקיקות (שו"ת "דבר שמואל" שם, "שערי תשובה" ס"ק ו' ומשנ"ב ס"ק ל"ה).

**ניקוב המצות:** אכן, ה"ערוך השולחן" (סימן תס"א סעיף י"ב) מעיד: "מימינו לא אסרנו מחמת נפוחה", כי הניפוח במצות הדקות נודע דרך כלל "מפני מיעוט הדקירות או מפני חוזק האש" (ה"משנה ברורה" הביא דעה זו בשם "יש מהאחרונים" ולא כתב הכרעה בנידון. ועיין פסקי תשובות כאן). אמנם, הטעם לכך שמנקבים את הבצק סמוך לאפייתו הוא גם מפני חששות אלו.

**מצה נפוחה שהתערבה בחבילת מצות:** דיון נוסף קיים בפוסקים, אם מצה נפוחה שהתערבה בחבילת מצות אוסרת את כל החבילה וכן את הכלים החמים שבאו במגע עם המצה הנפוחה. ה"משנה ברורה" (שם) כותב: "ונראה, שעל כל פנים בשישים יש להקל, ובפרט ברקיקין דקים כמו המצות שלנו, אפילו מי שירצה להחמיר, על כל פנים, אין להחמיר בתערובות".



קטע יומי מתוך הגליון השבועי  
"מאורות הדף היומי - לילדים"

מסַקַת מְנַחוֹת • דָף פ"ט • יוֹם שְׁנֵי ד' בְּסִינ

### הַכְּלִי מִימֵי מֹשֶׁה רַבִּינוּ

בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הָיוּ כְּלֵי מִדְיָה שׁוֹנִים כְּדִי לְמַדְד שֶׁמֶן, מִים וְיֵינן שֶׁהוֹקְרְבוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ כַּמְנַחוֹת אוֹ כַּנְּסֻכִים.

חֲז"ל קִבְּלוּ מִדּוֹר דּוֹר שֶׁהָיוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ שְׂבָעָה סוּגִים שׁוֹנִים שֶׁל כְּלֵי מִדְיָה שֶׁל מִשְׁקִים, לְצַרְכֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. לְמַשָּׁל, יֵשׁ קְרֻבֹת שֶׁמְקַרְבִּים אֹתָם "חֲצֵי הַיֵּין" יֵינן הָיָה כְּלֵי מִדְיָה כַּכּמוֹת שֶׁל חֲצֵי הַיֵּין.

תָּנָא קַמָּא אוֹמֵר שֶׁאֶחָד מְכַלֵּי הַמִּדְיָה שֶׁהָיָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה בְּשַׁעֲוֵר "הַיֵּין" הַיֵּין?

אִם נִחַפֵּשׁ בְּכָל הַתּוֹרָה לֹא נִמְצָא שֵׁשׁ צָרָף בְּשַׁעֲוֵר זֶה! לָשֵׁם מָה הָיָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ?

הַתְּשׁוּבָה מַעֲנִינֵנִי: מִימֵי מֹשֶׁה רַבִּינוּ! מֹשֶׁה רַבִּינוּ הֵכִין שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה שֶׁשֶׁמֶשׁ אֶת כָּל הַדּוֹרוֹת לְקַדֵּשׁ אֶת כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן וְלַמְשׁוֹחַ כְּהֹנִים גְּדוֹלִים וּמְלָכִים. לְצַרְף הַכֶּנֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה הוּא הָיָה צָרָף כְּלֵי בְּמִידַת הַיֵּין וּמֵאֲז נּוֹתֵר כְּלֵי זֶה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁהָיָה הוּא קְדוּשׁ.

כל יום הילד שלך לומד,  
מוסיף ידיעות בתורה!

למנוי גליון לילדים חיג:  
**1700-500-151**  
חודש היכרות חינם

אלפי ילדי ישראל כבר התחילו את הצעדים הראשונים בעולם של לימוד עם

## ספר מאורות הדף היומי לילדים

קטעים נבחרים מתוך הדף היומי, משולבים  
במעשיות חז"ל, ערוכים וכתובים בצורה מאירה  
ופשוטה לילדי החמד בליווי איורים מרהיבים.



לפרטים והזמנות: **1-700-500-151**  
להשיג בחנויות הספרים



חדש!  
חלקה ג'

השילוב המושלם  
של הנאה ולימוד

